

THE INFORMATIVE AND COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION CONDITIONS

СТУДЕНТТЕРДІҢ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ШАРТТАРЫ

BAINAZOROVA T.B.

Kazakh State Women's Teacher Training University

OMARBKOVA SH.O.

Kazakh National Pedagogical University

AZIMBAYEVA D.K.

Abstract

The main part of the learning process is implementation of information technologies, which are very effective and aimed to raise the level of student's improvement ability, personality, interests, needs, personality cognitive activity, searching process of new students, self-cultivation, reinforcement of communication processes, complex learning of phenomena, increasing the flexibility of the educational process and its renovation, dynamism, the possibility of usage to the maximum extent your leisure, methods and forms transformation of organization extra-curricular student's life and usage to the maximum extent your leisure.

The primary objective of education process' information richness is development of person's culture of information.

The information culture is a special conception which is eligible for all requirements of modern information society.

The information culture - is technoliteracy, information communication, skills of dialogue's communication, the realization of effective process information's' search.

In this article are emphasized the conditions of formation informational and communicative student's competence during educational process.

The author of this article underlines the process of information's systematization and communication technologies, the implementation of educational and professional student's activity by means of information-communicative object environment, etc.

Key words: Informative and communicative competence, Informative culture, computer literacy, Informative intercultural communication

Түйіндеме

Ақпараттық технологияларды оқыту процесіне енгізудің тиімділігі оқу-тәрбие жұмысын студенттердің даярлық деңгейіне, қабілетіне, өзіндік ерекшеліктеріне, қызығушылықтарын, қажеттіктеріне қарай даралап өткізу мүмкіндігінен, студенттердің танымдық әрекетінің

дербестікке, ізденіске қарай ойысуынан, студенттердің өздігінен білім алуға, қайта оқуға деген ынтасын жетілдіру мүмкіндігінен, оқытудағы пәнаралық байланыстардың күшеюі, құбылыстар мен уақиғаларды кешенді оқытудан, оқу үрдісінің икемділігінің артуы, оның жаңаруға, серпінділікке дайын болуынан, студенттердің сабақтан тыс тіршілігін ұйымдастырудың формалары мен әдістерінің өзгеруі, бос уақытты тиімді пайдалану мүмкіндігінен анық көрінеді.

Оқыту үрдісін ақпараттандырудың басты міндеті жеке тұлғаның ақпараттық мәдениетін қалыптастыру.

Ақпараттық мәдениет – ерекше ойлау, қазіргі ақпараттық қоғам талаптарына сай болу. Ақпараттық мәдениет – компьютерлік сауаттылық, ақпараттық қарым-қатынас, диалогтік режим қабілетін меңгеру, қажетті ақпаратты іздестіруді тиімді іске асыру болып табылады. Мақалада студенттердің ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың оқу процесінде ақпараттық-коммуникативтік технологияларды жүйелеу, ақпараттық-коммуникативтік пәндік орта арқылы студенттердің оқу-кәсіби іс-әрекетін іске қосу қажетті факторлар есепке алу т.б шарттары көрсетілген.

Кілт сөздер (қазақша): ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілік, Ақпараттық мәдениет компьютерлік сауаттылық ақпараттық қарым-қатынаспәнаралық байланыс

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін ақпараттандыру тұжыры - ымдамасы білім берудің барлық деңгейін ақпараттандырудың негізгі мақсаты мен міндеттерін, іске асыру жолдары мен механизмдерін, бағыттарын, құралдарын анықтайтын көзқарастар жүйесі болып табылады. Ақпараттандыру – ақпараттық-коммуникативтік технологияларды пайдаланудың негізінде электрондық ресурстарды, ақпараттық жүйелерді дамытуға бағытталған ұйымдастырушылық, әлеуметтік-экономикалық, ғылыми-техникалық үдеріс. Сонымен бірге ақпараттандырудың педагогикалық үдеріске де тікелей қатынасы бар, өйткені білім алушылардың ақпараттануы, олардың білім, біліктіліктерінің құзыреттілігін құрайды.

Соңғы жылдары білім берудің жаңа бағытына қатысты Еуропа Кеңесінің ұсыныстарына сәйкес «құзыр» ұғымына көп мән беріліп жүр. Соған сәйкес ғылыми әдебиеттерде құзыреттілік түсінігіне әртүрлі бағытта анықтамалар берілген. Мысалы, философиялық энциклопедиялық сөздігінде: құзыреттілік «компетенция» – сөзінің француз (competence – құзыретті, хабардар), латын (competentia – әділ, дұрыс қорытынды; competere – дегеніне жету, сәйкес келу, жақын келу) тілінен келгендігін, әмбебаптық тұрғыда қолданылатын термин екендігі көрсетілген [1].

Студенттердің ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптас- тыруға негізделген оқу іс-әрекетін құру тұлғаның басты құндылығымен бекітілетін, оның бірегейлігін, интеллектуалдылығы мен адамгершілігі еркіндігін мойындауды талап ететін тұлғалық-бағыттылық идеялардың негізіне сүйенеді. Ғалымдардың еңбектерінде біртұтас тұлғаға-бағдарланған оқыту тұжырымдамасында, соған сәйкес оқу іс-әрекетінде арнайы ұйымдастырылуын болжайтын білім беру бағыты студент тұлғасын дамытуға бағытталады (Е.В.Бондаревская, В.В.Сериков, И.С.Якиманская). Тұлғалық-бағдарлық амал кез келген пәнді оқыту барысында ұлттық, білім алушының жеке-психологиялық ерекшеліктерін ескерілетіндігін болжайды.

Құзыреттілік амалдың (Э.Ф.Зеер, И.А.Зимняя, В.А.Исаев, В.П.Косырев, Е.О.Шишов) негізгі мақсаты құзырет пен құзыреттілікті қалыптастырудағы оқыту болып табылады. Құзыреттілік амал – білім мақсаттарына басым бағыт: өзін-өзі анықтау, өзін-өзі іске қосу, жеке тұлға қасиеттерін әлеуметтендіру және дамыту. Бұл мақсаттарға жетуде жаңаша білім беру құралдары: құзыреттілік, құзырет және кәсіби қасиеттер болып табылады. Болашақ маманның құзыреттілік моделі іс-әрекет саласында инварианттылық ретінде, арнайы немесе

түйінді құзыреттерден тұрады. Студенттердің ақпараттық-коммуникативтік құзыреті түйінді бола тұра олардың кәсіби құзыреттілігінің құрамды бөлігі болып табылады.

Білім беруді ақпараттандыру – күрделі процесс болғандықтан Г.М. Коджаспирова мен К.В.Петровтың пікірі бойынша, оны іске асыру уақытты керек етеді және бірнеше кезеңдерден тұрады:

I кезең: қазіргі ақпараттық технологияларды жаппай меңгеру – компьютерлік сыныптар ашу, оқытушылар мен студенттерді арнайы дайындықтан өткізу арқылы телекоммуникация құралдарын, интерактивтік жүйелерді, базалық деректерді, бағдарламалық құралдарды меңгеру.

II кезең: дәстүрлі оқу пәндеріне қазіргі ақпараттық технологиялар құралдарын белсенді түрде енгізу, білім мазмұнын қайта қарау, бағдарламалық жабдықтау, компьютерлік курстар.

III кезең: үздіксіз білім беруді түбегейлі қайта құру, қашықтан оқыту, оқытудың әдістемелік негізін өзгерту [2].

Ақпараттық технологияларды оқыту процесіне енгізудің тиімділігі:

- оқу-тәрбие жұмысын студенттердің даярлық деңгейіне, қабілетіне, өзіндік ерекшеліктеріне, қызығушылықтарын, қажеттіктеріне қарай даралап өткізу мүмкіндігі;
- студенттердің танымдық әрекетінің дербестікке, ізденіске қарай ойысуы;
- студенттердің өздігінен білім алуға, қайта оқуға деген ынтасын жетілдіру мүмкіндігі;
- оқытудағы пәнаралық байланыстардың күшеюі, құбылыстар мен уақиғаларды кешенді оқыту;
- оқу үрдісінің икемділігінің артуы, оның жаңаруға, серпінділікке дайын болуы;
- студенттердің сабақтан тыс тіршілігін ұйымдастырудың формалары мен әдістерінің өзгеруі, бос уақытты тиімді пайдалану мүмкіндігі.

Оқыту үрдісін ақпараттандырудың басты міндеті жеке тұлғаның ақпараттық мәдениетін қалыптастыру. Ақпараттық мәдениет – ерекше ойлау, қазіргі ақпараттық қоғам талаптарына сай болу. Ақпараттық мәдениет – компьютерлік сауаттылық, ақпараттық қарым-қатынас, диалогтік режим қабілетін меңгеру, қажетті ақпаратты іздестіруді тиімді іске асыру болып табылады.

Педагогикалық құзыреттіліктің оқыту үрдісінде қалыптасу кезеңдері:

I кезең – университеттер мен институттарда оқылатын ғылымдардың негіздері бойынша ақпараттық құзырлылық қалыптастыру, оқылатын курстың мазмұнына байланысты дағдылар мен біліктерді меңгеру бір мезетте іске асады.

II кезең – жоғары білім алу мүмкіндіктерін түсіну, мағыналы құндылықтарды бағалау, педагогикалық білім алу шешіміне ниеттеуші сеп- түрткі жүйелерінің қалыптасуы.

III кезең – педагогикалық даярлық (рейтинг жүйесі бойынша), апробация (дидактикалық ойындарда, педагогикалық практикада сабақ талдауға қатысу) жеке тұлғалық-бағыттылық, іскерлік тұрғысынан қарап өзін-өзі бағалау, өз бетімен білімдену және өзін-өзі түзету жүйесін енгізу.

IV кезең – кәсіби-педагогикалық құзырлылықты іске асыру тәжірибесін педагогикалық практикада игеру, кемшіліктерін түсіну.

V кезең – педагогикалық құзырлылықтың теориялық жағын игеру. Жобалау, теориялық бөлім алдыңғы кезеңдерде жоспарланса, тәжірибелік зерттеу жұмыстары педагогикалық

практика мерзіміне түседі. Студент қысқа мерзімді эксперимент өткізеді (10-12 сабақ), кіріспе және қорытынды нақтамада оның тиімділігін анықтайды, оқушыларға сауалнама жүргізеді, математикалық статистика әдісін қолданып өткізген диагностикалық зерттеулерінің нәтижесін талдайды. Бұл өте жауапты кезең, студент өзінің педагогикалық қызметке «дайындығын» тексереді.

VI кезең – студенттің кәсіптік-педагогикалық дайындығының қорытындысы дипломдық жұмысты қорғау және мемлекеттік бағалау емтиханын тапсыру болып табылады [3].

Ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру үшін оқыту процесінің ерекшеліктері ескеріліп, келесі педагогикалық шарттар ұсынылды:

- оқу процесінде ақпараттық-коммуникативтік технологияларды жүйелеу, мақсатты кіріктіру, оқу жоспары пәндерін оқыту барысында бірінші курстан бастап жүзеге асырылады;

- ақпараттық-коммуникативтік технологиялар бойынша студенттердің оқу-кәсіби іс-әрекетін іске қосу ақпараттық-коммуникативтік пәндік орта арқылы, қажетті факторлар есепке алына жүргізіледі;

- ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдана отырып студенттердің икемділігі мен қабілеттерін диагностикалау, олардың рефлексиясын қалыптастыруға бағытталады.

Аталған педагогикалық шарттарды іске асырылуы әзірленген технологияның тиімділігі оның әдіснамалық маңызды шарты болып табылады. Студенттерінің ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру шарттарын іске асыру технологиясы белгілі бір ережеге сүйенеді, соған сәйкес міндеттерді шешу процесі болып табылатын кезеңге бөлінген іс-әрекеттер негізінде жүргізіледі.

Шарттарды іске асырудың технологиялық процесі келесі кезеңдерді белгілеуді қажет етеді: бірінші – ақпараттық-коммуникативтік технологиялар саласында оқытушының жетекшілігімен мақсатты білім алу, белгілі іскерлікті дамыту; екінші – өздігінен реттелетін іс-әрекеттер және ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдана отырып, біркелкі міндеттерді шешу үшін игерген іскерліктерді қолдану кезеңі; үшінші - өз бетінше реттелетін іс-әрекеттер және ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдана отырып, міндеттерді шешу үшін игерген іскерліктерді қолдану кезеңі; төртінші - белгілі жинақталған білім, іскерлік, тәжірибенің арқасында білім алушы іс-әрекеттерін бақылап, бағалап қана қоймай, ақпараттық-коммуникативтік технология саласындағы басқа да іс-әрекеттерді де бағалай алады. Әр кезеңді сипаттайтын болсақ:

Бірінші кезең ақпараттық-коммуникативтік технологиялар саласындағы білім деңгейінің жоғарылауымен сипатталады. Ақпараттық қызмет көлемі сол технологиялар арқылы кеңейе түсіп, түрлі ақпараттар дерек көздеріне шолу жасау, түрлі бағдарламалық-аппараттық құралдарды пайдалану арқылы студенттердің әлеуеті өседі.

Келесі үш кезең ақпараттық іс-әрекеттің топталуы және реттелуімен, ақпараттық-коммуникативтік технологиялармен жұмыс жасауда дербес алгоритмін құрумен, нақты және игерілген тәжірибе құрылымын жасаумен сипатталады. Ұсынылып отырған технологияның ерекшелігі әрбір кезеңде студент түрлі ақпараттық іс-әрекетке «түседі», демек оның құзыреттілік деңгейі қажеттілік танытады.

Бірінші кезеңнің мақсаты: студент тұлғасының ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігінің құнды бағыттылығын меңгеруге бағыттау; оны ұғыну, ақпараттық-коммуникативтік технологиялар саласында білім қорын жинақтау. Аталған мақсаттарға табысты жету осы технологияларды пайдалана отырып дәрістік және практикалық сабақтар жүргізу арқылы қамтамасыз етіледі. Ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың бірінші кезең міндеттері: танымдық белсенділікті арттыру, ақпараттық-

коммуникативтік технологияларды пайдалана отырып студенттерді түрлі ақпараттық іс-әрекетке тарту. Алғашқы кезеңдегі студент іс-әрекетінің сипаты: ақпараттық-коммуникативтік технологиялар құралдары мен әдістерін үйрену, қолдану қажеттілігін ұғыну; жеке ақпараттық іс-әрекетінің алдағы және қазіргі тәжірибесінің рефлексиясы. Ақпараттық-коммуникативтік технологиялар арқылы себепші, бағыттаушы және реттеуші қызметтерін атқаратын ақпараттық іс-әрекеттің мотивациялық ортасын дамытуға ерекше көңіл бөледі. Бұл кезеңде студенттің ақпараттық іс-әрекетке «түсу» процесі, ақпараттық-коммуникативтік технологиялармен жұмыс жасау әдістері мен тәсілдерін игеру, ақпараттық-коммуникативтік құзырет нормалары мен құндылықтарын теориялық тұрғыда игеруге бағыттау жүзеге асырылады. Осы мақсатта 050102 – «Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы бойынша «Дидактика» пәнін оқытуда («Оқыту процесінің мәні», «Қазіргі дидактикалық тұжырымдамалар», «Бастауыш мектептеріндегі білім мазмұны» және т.б.) дәріс және практикалық сабақтарда ақпараттық-коммуникативтік технологияларды, әдістер мен тәсілдерді пайдалана отырып жүргізілді.

Екінші және үшінші кезең мақсаты ақпараттық-коммуникативтік технологиялар бойынша студенттердің технологиялық іскерлігін дамыту болып табылады. Бұл кезең міндеттері студенттердің ақпараттық-коммуникативтік құзыреттіліктерін қалыптастыруда, ол туралы білімдерін іскерлікті игеруде пайдалану. Бұл кезеңде мақсатқа жету тиімділігі студенттің белсенділігін арттыру және ақпараттық-коммуникативтік технологиялар саласында білім мен іскерлігін әрі қарай жетілдіріп, жаңа оқу-кәсіби әрекеттерде пайдалану арқылы қамтамасыз етіледі. Студенттің ақпараттық іс-әрекетін іске қосу ақпараттық-коммуникативтік пәндік орта арқылы оқытушы-студент өзара әрекеттестігін ұйымдастыруға ықпалын тигізеді.

Төртінші кезең мақсаты студенттердің ақпараттық іс-әрекетінің рефлексиясы болып табылады. Ақпараттық-коммуникативтік құзыретті қалыптастырудың төртінші кезеңінің міндеті – дербес ақпараттық іс-әрекетке қатысты рефлексияны қалыптастыру мен дамыту. Студенттердің ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың бұл кезеңінің мақсаты мен міндеттеріне табысты жету, ақпараттық қызметке қатысты студенттердің икемділіктері мен қабілеттерін диагностикалау және өздігінен диагностикалау процесін ұйымдастыру арқылы қамтамасыз етіледі. Бұл кезеңдегі жұмыс мазмұны ақпараттық-коммуникативтік технологиялар арқылы студенттерді түрлі іс-әрекеттерге тартуды, өзі бетінше тексеруден өту парағын әзірлеуді қамтиды. Студенттерге тапсырмаларын орындап болғаннан кейін, белгіленген өлшемдер бойынша өздерінің және басқалардың да жұмыстарын бағалап, нәтижелерді салыстыру ұсынылды. Түрлі ақпараттық іс-әрекеттерді орындау барысында студенттер ақпараттық-коммуникативтік технология саласында өздерінің икемділіктері мен қабілеттерін танытты.

Студенттердің ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігі университеттерде қалыптасады да оқу барысында дамып, кәсіби іс-әрекеттері өздігінен білім алу барысында жетіле түседі. Кәсіби даярлығы қырынан қарастыратын болсақ, студенттердің ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың екі негізгі бағытын айта кеткеніміз жөн:

- ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілік болашақ маманның іс-әрекетін кәсіби қолдаушы құралы ретінде (түйінді құзыреттілік);
- ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілік болашақ маманның кәсіби іс-әрекетінің компоненті ретінде (арнайы құзыреттілік).

Бүгінде білім беру саласында құзыреттіліктің ақпараттық, коммуникативтік, проблеманы шешу түрлері біртұтастықта қарастырылып түйінді құзыреттілік деп аталып жүр. Дәріс сабақтарында студенттердің ақпаратты алу, ұсыну, өңдеудің түрлі формаларымен танысу болса, практикалық сабақтарда – түрлі бағдарламалар арқылы іздену процесін модельдеуге мүмкіндік туғызылып, олардың түйінді құзыреттіліктері қалыптастырылды. Практикалық сабақтарда рейтингке байланысты бақылау жұмыстары орындалып, онда: «эссе»,

«реферат», «белгілі тақырыптарға слайд», «баяндама» жазу, «пәндік олимпиада», «курстық жұмыс», «диплом жұмысы» және т.б. нәтижесінде «студент өзінің портфолиосын» құрды.

Қорыта айтқанда, студенттердің ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда оның ақпараттық іс-әрекетке белсене араласуы, ақпараттық-коммуникативтік технологиялар құралдары мен әдістерін өздігінен игеруі маңызды рөл атқарады. Ақпараттық-коммуникативтік технологиялар құралдары мен әдістерін пайдалана отырып, студенттердің арнайы ұйымдастырылған ақпараттық іс-әрекеті олардың жеке тәжірибелерінің дамуына, барлық құзыреттіліктерінің қалыптасу деңгейінің арттыруға бағытталуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Философиялық сөздік – Алматы, 1996 г.
2. Г.М. Коджаспирова мен К.В.Петров Педагогика – Москва, 2007 г.
3. Образование и наука Энциклопедический словарь – Астана, 2008 г.